

Kotryna Garanašvili

AŠ TIK MIEGU

Aš pašvenčiau savo gyvenimą miegui.

Aš pabundu ir vėl panyru į miegą. Stebiu gyvenimą iš lovos, jis slenka pro šalį už mano lango. Stebiu praeivius, jų gyvenimus, savąjį palikęs likimo valiai, laukdamas, kol apims miegas.

Jie negali pakęsti mano potraukio miegui, iš šalies nesuvokiamai tinginystei ir pasitraukimui iš viso to šurmulio, ir veikiausiai mielai mane sugrąžintų į, visų manymu, įprastą gyvenimą. Klausiau savęs, kodėl visiems atrodo, jog įprastas gyvenimas yra kažkas, ko verta siekti, kad bet koks nutolimas nuo jo nusipelno pasmerkimo. Jei bent akimirką stabteltų ir pažvelgtų į save iš šalies, galbūt suprastų, kokie atrodo juokingi. O gal ir ne, jų nesuprasi. Šiaip ar taip, aš jau buvau paskyręs savo laiką miegui. Nebesupratau jų gyvenimų, jų skubėjimo, siekimo ir blaškymosi, nebemačiau jokios jų prasmės. Jau kurį laiką jos nebematau. Tai reikalauja tiek jėgų, o naudos neduoda jokios. Verčiau jau likti lovoje.

Tai nutiko nepastebimai, atsitiktinai. Kartą viskas neteko reikšmės. Viskas, išskyrus miegą. O dabar laikas slenka pro šalį, aplenkdamas tik mano kambarį.

Mano kambaryje jautiesi taip, lyg žiūrėtum nespaltotą filmą. Tai spektaklis, kurį valdo vienatvė. Jį gaubia tokia ramybė, kurioje sukuriuoja dulkės ir vysta gėlės. Veikiausiai tai vadinama monospektakliu.

Kambario priekyje yra didelis pusapvalis langas, žvelgiantis į gatvę. Ja kasdien be garso žengia praeiviai. Žiūriu į juos, šmėžuojančius už lango, besislepiančius nuo lietaus po juodais skėčiais. Visi kaip vienas vilki lietpalčius, visi kaip vienas kažkur skuba. Visi turi kažkokių reikalų. Visi, išskyrus mane. Tačiau jie niekam daugiau nerūpi, išskyrus juos pačius. Jų nerimas, jų rūpesčiai lėtai krenta žemėn ir tirpsta kartu su sniegu. Aš net nespėliuju, kokie tie jų rūpesčiai, nemėginu išsiaiškinti jų istorijų. Man jie jau seniai pavirtę kažkuo vientisu, nedalomu. Lyg pamišėlių traukinys, kiekvieną rytą važiuojantis pro mano langą. Tokie jie ir yra – pamišėliai. Žinojau, ką jie mano apie mane, jie visi, žinojau, ką pagalvoja, skubėdami pro mano butą. Tinginystė, baisi tinginystė, ir aplaidumas. Tačiau man tai nerūpi. Kam gali rūpėti, ką mano pamišėliai?

Žiūriu į juos niekada nepalikdamas savo kambario. Gatvė už lango puikiausiai matyti net gulint lovoje. Lova plati, iš apsitrynusio, baltai nulakuoto medžio. Šalia vysta kažkieno pamerktos gėlės – jos, veikiausiai ji pamerkė tas gėles. Stovi puspilnis puodelis atvėsusios arbatos, nuorūkų ir pelenų pilna peleninė. Kambarys nespaltotas kaip laikraščio puslapiai.

Visi tie už lango slenkantys vaидуokliai man gal ir nepritaria, tačiau nė vienas iš jų netrikdo mano miego. Išskyrus vieną.

Kartkartėmis ji įžengia į tą miego apsemtą kambarį. Atskleidžiažuolaidas nuo šoninių langų, įleisdama pridulkėjusios šviesos, kuri priverčia mane markstyti, sukeldama debesis dulkių. Ji visada tvarkingai, gal net gražiai apsitačiusi. Tvido kostiumėliu, tamsžale šilkinė suknele, plačiomis kelnėmis, ar dar kažkuo. Ji visada palieka tokį įspūdį, lyg lėktų pro šalį. Pro šalį skuba jos žodžiai, jos staigūs, įsitempę judesiai, palikdami tik duslų pėdsaką, silpnai jaučiamą kvapo šleifą – kažkokių kvėpalų, gana keistų, neįprastų. Taip kvėpia cukrainė, kai ant stalelio tau pastatomas pyragas ir puodelis kavos. Taip kvėpia miestas. Laikas šios merginos rankose vos paliestas virsdavo dulkėmis. Dabartis jai akimirksniu tapdavo praeitimi. Dabarčiai ji neturėjo laiko.

Kas ji tokia? Ką ji čia veikia? Aišku, tai dar ne svarbiausi klausimai. Aš numanau, kas ji tokia. Ir ką veikia – pasirodo ankstyvais rytais arba pavakare, jau temstant, kelia triukšmą, paskui save paikdama švarą ir tvarką, kartais net kalbasi su manimi. Kodėl ji ateina – štai kur tikrasis klausimas.

Ne, ji ne mano tarnaitė. Aš neturiu tarnaitės. Nepajėgčiau jos išlaikyti. Ji – viena iš tų už lango šmėžuojančių, be paliovos skubančių, nepataisomų būtybių. Lekiančių pro šalį su lietpalčiais ir skėčiais.

Pažįstu tas akimirkas, kai ji ateina – jos ištįsęs, elegantiškas šešėlis pasirodo prieškambarį, žingsniai nugirgžda dulkėmis apklotom grindim. Ji atslenka iš triukšmingos gatvės, paskui save uždaro buto duris. Kartais net nenusivelka palto. Kartais prisėda ant lovos krašto, atsineša knygų ir laikraščių ir garsiai skaito. Kartais aš žiūriu į ją, negalėdamas patikėti, kad ją matau. Atidžiai įsižiūrėjus, jos akys gražios, tačiau kupinos nuolatinio susirūpinimo. Kaip ir visų žmonių už lango. Visi tie žmonės už lango niekuo neypatingi. Jie visi tartum vienas kito šešėliai, pilki ir niūrūs. Greičiausiai niekuo neypatinga ir ji pati. Ji veikiausiai taip pat mane laiko beviltišku tinginiu.

Paprastai, kai ji ateina, aš guli lovoje, pasirėmęs į pagalves, šalia guli išsklaidyti laikraščio lapai, vėsta kava. Tačiau šįsyk, susisupęs į chalata, seną, gerokai nudrengtą, įsitaisęs ant minkštos palangės, leidžiu dūmus iš pamažu smilkstančios cigaretės.

- Kur, po galais, jie visi taip skuba? – tingiai klausiu žiūrėdamas pro langą. Ne dėl to, kad man būtų įdomu, tiesiog šiaip sau.

Ji trumpam sustoja ir žvilgteli pro langą – tik prabėgšmom, skubiai, kaip visuomet. Rankoje laiko laistytuvą.

- Veikiausiai jie nori šį tą padaryti, šį tą nuveikti.

- Tačiau ką gi jie nuveikia? Argi ne vis tiek?

- Jie turi savo gyvenimus, savo rūpesčių.

- Kaip tik to aš ir nenoriu, - tvirtai sakau.

- Rūpesčių? – išsiblaškiusi klausia ji.

- Nei gyvenimo, nei rūpesčių.

- Gyvenimas čia ir ten nedaug skiriasi, - pastebi ji.

- Kaip tik skiriasi, - atsakau. – Ten jis be perstojo juda, o čia – stovi vietoje.

- Tai pasitraukimas iš gyvenimo, - sako ji.

Vargu ar tai galima pavadinti pasitraukimu iš gyvenimo. Tai veikiau maištas prieš gyvenimą. Tačiau aš nieko nepasakau.

- Pamišėlių karnavalas, - atremiu.

- Kažkada tu buvai vienas iš jų.

- Niekada, - nenuolankiai atšaunu.

- Žinoma, buvai, - nusišypso ji. – Ar dar ką nors prisimeni?

Prisimenu ne kažin ką. Pykstu ant jos, kam priverčia mane raustis po niekam nereikalingus prisiminimus, tartum senų rakandų prikrautą palėpę. Ne kažin kas joje ir belikę. Padriki fragmentai, ištraukti tarsi iš pamišėlio – net ne minčių, o sapnų.

Prisimenu gitaros stygas, ir kažkokį blankų skambesį, atsklidusį tarsi iš rūšio ar palėpės – labai mieguistą, apsitraukusį voratinkliais. Prisimenu senos studijos prieblandą, nusileidžiančios gramofono adatėlės ir pradedančios groti plokštelės traškesį, krūvas plokštelių vokų, sukrautų į pasieniais surikiuotas dėžes.

- Muzikantas, - sako ji.

- Tikriausiai, - nusižiovauju aš.

Toji pradėjusi groti plokštelė sustoja, su tokiu pat traškesiu, kaip ir prasidėdama, ir iš blankų atminties užkaborių atklydęs prisiminimas paskęsta lietaus ir rūko apsuptyje, jo spalvos išsilieja tarsi į vandenį įmerktu paveikslo.

- Kartais pagalvodavau, kad taip gali būti, - sako ji. – Greičiausiai tai dėl tavo balso. Jis toks...

Ji kalba toliau, tačiau aš taip ir neišgirstu, ką tąkart ji norėjo pasakyti. Jos balsą nutildo į kambarį lėtai plūstelėjęs miego jausmas, lyg tirštų dūmų kamuolys, nusinešdamas ir ją, ir jos žodžius. Aš imu palengva grimzti į nebūtį, į gerai pažįstamą, su niekuo nesupainiojamą tikrovę, kurią tegali atnešti sapnai. Sapnuose niekas nebesvarbu, jie panardina į keisto svaigulio rūką, kuriame galėtum bastytis amžinai, jei tik išmoktum panerti pakankamai giliai.

Miegas – tarsi lėtai tirpstantis skonis, panardinantis į klampų, tirštą rūką, atskiriantis nuo tikrovės. Tačiau aš nebenorėjau į tą tikrovę sugrįžti. Kokia prasmė priešintis miegui? Jaučiuosi taip, lyg tarp manęs ir jos būtų nusileidusi sunki aksomo užuolaida.

Ji norėtų mane iš už jos ištraukti, kaip ir jie visi. Jie niekada nesustoja, bėga patys nežinodami, kur, kol galiausiai supranta, kad iš to jokios naudos. Nenorėčiau būti jų vietoje, kai juos aplanko tas suvokimas. Verčiau jau pasitraukti tylom.

Ir per vieną akimirką ji nutolsta per daugelį mylių.

Kartą ji nustūmė pripildytą peleninę nuo komodos ir pamėgino ištraukti mane iš lovos. Tačiau aš nepasidaviau.

- Greitai tu apsitrauksi tokiu pat dukių sluoksniu, kaip ir šis kambarys, - taria ji.

- Tik ne tada, jei švaistysiesi aplink su ta dulkių šluoste, - suburbėjau.

Ji suirzusi žvilgteli į laikrodį. Atpažįstu tą judesį. Greitas, nekantrus, jau tapęs įpročiu. Vadinasi, kažkur vėluoja.

- Išeičiau kad ir dabar, - pareiškia ji.

- Tai kodėl neini?

Mūsų pokalbis labiau nei bet kada panašėja į absurdo dramą. Gal ji aktorė, staiga pamanau. Tačiau veikiausiai ne.

- Na, jei jau paklausei, - patylėjusi atšauna ji. – Nenoriu palikti tavęs šioje dulkių karalystėje, tūnoti pasislėpus, pabėgus nuo savo paties gyvenimo.

- Tai pasilik su manimi, - sakau. – Čia yra vietos.

Akimirką įsivaizdavau, kaip ji atsigula į lovą šalia manęs, nepaisydama dailaus, išlyginto kostiumėlio, ištiesdama prašmatniais batais apautas kojas. Padeda galvą ant pagalvės ir kartu su manimi žvelgia pro langą, kol kambarys paskęsta prietemoje.

- Ir iššvaistyti visą dieną veltui? – aštrokai atsako ji. Jos balsas išties aštrus, ne toks aštrus kaip skustuvo ašmenys, bet bent jau kaip peilis laiškams atidaryti.

- Ar nesupranti, - tingiai tariau, - kad vis vien iššvaistysi ją veltui? Jūs, žmonės, tiesiog skubate pro šalį, nė akimirksniui nestabtelėdami, nesusimąstydami, ar tai ko nors verta. Iš šalies atrodote kaip nuolat banguojantis lietpalčių ir skėčių kamuolys.

- Man tai pernelyg filosofiška, - taria ji.

Nežinau, kiek laiko prabėga iki kito jos apsilankymo. Greičiausiai kokia diena, kaip visada, nors negaliu būti tikras. Šį kartą man pasirodo, kad šiek tiek daugiau. Nesveriamas jokiomis svarstyklėmis laikas tampa sunkiai nusakomas, sunkiai nuspėjamas.

Jos balsas visada atsklinda iki manęs lyg per rūką. Visada išnyra iš sapno. Tačiau tą pastarąjį kartą prisimenu keistai aiškiai, lyg taip išties būtų nutikę. Tąkart aš gulėjau lovoje, šalia ant grindų mėtėsi išsklaidyti laikraščiai, o ji stovėjo priešais, tiesi, sukryžjavusi rankas. Vilkėjo juodą suknelę, šiek tiek panašią mokyklinę uniformą, su tokia pat kuklia apykaklaite.

Ji kažko laukė, kažko tikėjosi. Norėjau jai pasakyti, kad tik veltui švaisto savo laiką, kuris jai toks brangus.

- Ar nieko nenori manęs paklausti? – klausia ji.

Aš jau nyru į miegą.

- Taip, noriu, - tingiai atsakau. – Kodėl mane persekioji tartum šešėlis?

Ji nekantriai nujuda į kitą kambario kraštą.

- Jei kuo nors užsiimtum, galėčiau pasakyti, kad esi žmogus su įdomiu požiūriu į gyvenimą. Tačiau dabar tu tik švaistai veltui savo paties gyvenimą.

- Jei kuo nors užsiimčiau, žaisčiau pagal jų taisykles. Tačiau aš nenoriu būti to žaidimo dalis. Tai tartum amžinybę besitęsiantys, beprasmiškieji šachmatai.

- Nežinojau, kad taip bjauriesi šachmatais.

- Aš ir nesibjauriu. Bjauriuosi žmonėmis, kurie jais žaidžia.

Ji trumpai patyli.

- Ne viskas taip beprasmiška, kaip tau atrodo.

- Niekas, ką įmanoma įgyvendinti šiame gyvenime, neturi jokios prasmės, nei naudos.

- O kaip menas? – sukryžjavusi rankas klausia ji.

Aš nekantriai prunkšteliu.

- Žmonės yra sukūrę išties nuostabių dalykų, - atremia ji.

Užgesinu cigaretę.

- Ir kas iš to?

- Vienų kūriniai įkvepia kitus.

- O tada jie visi miršta.

Ji nuleidžia rankas.

- Na, jei to nesupranti, - ji prieina prie staliuko, paima peleninę ir piktokai iškrato pelenus, - aš niekuo negaliu tau padėti.

- Žinoma, negali. Ar tik dabar tai supratai?

Ji tylom pakramto lūpą.

Mane apima žiovilys. Žiūriu į ją, tačiau čia nieko ypatinga. Jei jos nebūtų, žiūrėčiau į ką nors kita.

- Jie skuba pro šalį, net nesuvokdami, koks viso to tikslas, - sakau. - Gal vieną dieną, kai bus per vėlu, jie tai supras, nežinau. Tačiau veikiausiai jie per kvaili, kad tai suprastų. Pernelyg įsitikinę savo svarbumu.

Ji tyli, nudelbusi žvigsnį į žemę. Tada klausia:

- Vadinasi, ir aš?

Aš kurį laiką žiūriu į ją.

- Aš nesuprantu, kas tu. Manau, kad tu – sapnas.

- Štai kaip, - sako ji.

Nepuola ginčytis ir prieštarauti. Vadinasi, ji tikrai sapnas.

Šįsyk ji ilgai tyli. Tikrai ilgai. Tai jai neįprasta, paprastai žodžius ji berte beria.

- Vadinasi, tau vis vien, jei aš ir nebeateičiau?

Aš gūžteliu pečiais.

- Sapnai arba ateina, arba ne. Jiems nepasakysi, kad paliktų ramybėje.

Ji jau susiruošusi išeiti, su skrybėlaite ir pirštinėmis. Po paskutinių mano žodžių kurį laiką stoviniuoja, tarsi delsdama, žiūrėdama pro langą.

Ji kažką sako, tik aš neišgirstu, ką. O gal ir nieko nepasako. Jau ima grimzti į rūką, kaip ir kambarys aplink ją.

Prieš užmerkdamas sunkius vokus, matau ją, stovinčią priešais mano langą. Jai ant pečių lietpaltis, ant riešo kabo juodas skėtis. Žvilgsnyje sumišęs kažkas apgailėstaujančio ir neviltingo. Beveik norisi ją paguosti. Tada ji neryžtingai pakelia pirštinėtą ranką prie stiklo ir vėl nuleidžia. Lyg norėdama mane paliesti, o gal patekti vidun. Nepadaro nei vieno, nei kito. Tik išskleidžia skėtį, apsisuka ir žengia tarp praeivių, jos tiesi figūra vis labiau tolsta, nirdama į lietu ir rūką, kol galiausiai dingsta iš akių.

Tą dieną lijo, ir ji neatėjo. Iki tol lietus niekada jos nesulaikydavo. Ji tik nupurtydavo skėtį prieškambarėje, nusimesdavo peršlapusį apsiaustą ir šypsodamasi mano rankšluosčiu sausindavo plaukus. Ne lietus ją sulaikė. Kažkas kitas. Ji neatėjo ir kitą dieną, ir dar kitą.

Rožių žiedlapiai nubiro ant grindų, susiraukšlėdami ir iš raudonų virsdami tamsiais, pajuodusiais, kaip parkaruoklio veidas. Skaitydamas laikraštį peržvelgiau pranešimus apie avarijas ir žmogžudystes. Užulaidos liko neužleistos.

Tos nuvytusios gėlės man nepatiko. Negalėjau to paaiškinti. Lyg į pašto dėžutę niekas daugiau nebemestų nei laikraščių, nei laiškų. Jos paliktas kvėpalų pėdsakas blanko. Greitai pasidarė slopus, kaip spintos gilumoje sukabintų drabužių. Turėdavau jį prisiminti, sudėlioti iš gabalėlių, kaip detektyvas sudėlioja nusikaltimo detales. Grindis lyg sniegas padengė dulkės. Ir niekas nebeužskleisdavo užulaidų. Niekas nebetrikdė mano miego.

Už lango rytą keisdavo naktis, prieblanda darydavosi vis ilgesnė. Pradėjo kristi kaštonai, vėliau ir lyg į tamsius dažus pamirkyti lapai. Tačiau man tai nerūpėjo, mano kambarėje laikas buvo sustojęs. Apsitraukęs sustingusia, mieguista nuotaika. Daugiau niekas jos nesklaidė. Niekas neatidarinėjo durų, nekėlė triukšmo ir nevalė dulkių.

Kartą man pasirodė, kad ją išgirdau. Lauke, prie durų. Neaiškūs, prislopinti nebaigto sapnuoti sapno, ant laiptelių pasigirdo žingsniai, panašūs į jos. Trumpam stabtelėjo prie durų, užlipo laipteliais ir vėl nusileido. Lyg kažkas būtų žvilgtelėjęs į namo numerį, lentelę prie durų, supratęs, kad suklydo, ir vėl pasukęs atgal. Neryžtingi, atsargūs žingsniai. Visai ne jos žingsniai. Tačiau vien tokia mintis išskaido mano sapną. Jo nebesugrąžinsi. Reikia išsivirti arbatos.

Neturėčiau leisti tokioms mintims trukdyti miego. Ar ne vis tiek. Trumpai buvau pagalvojęs, kad ji vėl įeis vidun, pažvelgs į išaugusią netvarką išplėstomis akimis, greitai judėsiai ir balso skambesys pasklis po kambarį, kaip pasilieję dažai ant nespaltotos nuotraukos, sklaidydami dulkes ir tylą. Tas balsas paaiškins kur buvęs, skriedamas pro šalį švystels nukirptų rožių į tuščią butelį, į židinių sumes seno, išblukusio popieriaus skiautes.

Tiesiau ranką pasiimti cigaretės. Ir vieną akimirką stabtelėjau. Galėčiau parašyti jai laišką. Rašalu išvedžioti žodžius, kuriuos miglotai numaniau, tačiau kurių taip ir nesupratau. Neaiškūs dalykai, patekę ant popieriaus, turi įprotį pasidaryti aiškūs. Tačiau parkeris ir laiškinių popierių taip ir liko gulėti ant stalelio. Šis sumanymas, kaip ir daugelis kitų, paskendo sapnuose. Viską pasiglemžė miegas. O atmerkęs akis, aš žiūrėjau į gatvę, į svetimus ir nepažįstamus gyvenimus gyvenančius praeivius, tarp kurių niekada nebūdavo jos veido.

Tačiau vargu ar man tai labai rūpėjo. Galėjau laukti kad ir amžinai. Turėjau laiko.

Pjesė „MŪZA“

PIRMA SCENA

Panelė Stabs sėdi už nedidelio, nepaprastai tvarkingo stalo. Ji su akiniais ir kukliu, senamadišku kostiumėliu ir kažką kruopščiai spausdina rašomąja mašinėle.

Širma skiria jos darbo vietą nuo didesnio, popieriais užversto rašomojo stalo. Ant jo –chaotiška daiktų įvairovė: gaublys, rietuvės knygu, stalinė lempa, cigarečių dėžutė, žurnalai, užrašų knygutės. Suskamba telefonas. Panelė Stabs pakelia ragelį.

Panelė Stabs: Džeko Amariko kabinetas. Labas rytas, pone Edisonai. Ne, jis dirba. Na, bent jau taip manau... Sako, kad vaikščiodamas pasisemia įkvėpimo. Laiko juos darbo dalimi. Šiandien? Nesu tikra. Pasiklausiu pono Amariko. Pati jums pranešiu.

(Ji padeda ragelį, kažką užsirašo ir vėl pradeda spausdinti. Įeina Džekas, niūrus ir išsiblaškęs, vienoje rankoje nešdamasis laikraštį, kitoje – pusiau nuvalgytą raguolį. Kaip ir panelė Stabs, jis įkopęs į ketvirtą dešimtį.)

Džekas: Ar kas skambino?

Panelė Stabs *(tebespausdindama)*: Ponas Edisonas. Norėjo su jumis pasikalbėti

Džekas: Bijau, kad turėsite tai padaryti už mane. Popiet važiuoju į užmiestį.

Panelė Stabs: Į užmiestį?

Džekas: Taip, mane arbatos pasikvietė tokia aktorė. Pakvietė į savo namus. *(Pasižiūri į laikraštį.)* Dar nesu tikras, ką apie ją galvoti.

Panelė Stabs: Ar jos nepažįstate?

Džekas: Ne, visai ne. Susipažinom per vakarėlį. Kaip suprantu, ji kažkodėl nutraukė karjerą. Nors turėjo neblogas perspektyvas. Nedideli vaidmenys, bet neblogi. Būtų galėjusi toli nueiti. Šiek tiek pastangų ir kantrybės, ir po kelerių metų gal jau būtų gavusi pagrindinį vaidmenį.

Panelė Stabs: Gal ji ką kita sumaniusi.

Džekas: Ji gana paslaptinga figūra, atvirai pasakius. Bet neminėkit Edisonui, jei klaus. Galit pasakyti, kad ką nors perrašinėju, ar panašiai. Jis jumis patikėtų, net jei pasakytumėt, kad metams išvažiavau rinkti medžiagos į Grenlandiją. Tai patikiu jums. Jis neapsidžiaugtų išgirdęs, kad dykinėju su nepažįstamom aktorėm, užuot dirbęs.

Panelė Stabs: Taip, pone Amariškai.

Džekas: Jau daug kartų sakiau, kad vadintumėt mane... Na, nesvarbu. Gal man taip net labiau patinka. Skamba taip, lyg būčiau senas ir svarbus.

Panelė Stabs: Sėkmingas rašytojas?

Džekas: Tikiuosi, kad taip ir yra.

Panelė Stabs: Regis, visi taip mano.

Džekas: Bet ar jūs taip manote? Ar tikrai taip manote?

Panelė Stabs (*baigia spausdinti ir susega lapus*): Mano nuomonė jums nesvarbi, pone Amarikai.

Džekas (*atsidūsta*): Tikrai norėčiau, kad vadintumėt mane Džeku.

(Jis atsikanda raguolio, kurį laiką paskaito laikraštį, tada nusijuokia ir numeta jį ant stalo šiek tiek pralinks mėjęs.)

Džekas: Endriaus Skoto pjesė – visiška nesėkmė. Negaliu apsimesti, kad tai ne gera naujiena! (*Skaito iš laikraščio.*) “Vienintelis dalykas, vienijantis Šekspyro ir Skoto Hamletus – tragedija. Šekspyras apie ją rašė, o Skotas ja pavertė savo pjesę.”

Panelė Stabs: Deja, kai kurie kritikai visiškai priešingos nuomonės.

Džekas: Taip, bet geras meno kūrinys turėtų vienodą poveikį daryti visiems, ar ne?

Panelė Stabs: Iš tikrųjų nemanau, kad tai įmanoma.

Džekas: Dėl Dievo meilės, panele Stabs, kieno jūs pusėje?

Panelė Stabs (*tebespausdindama, nepakeldama galvos*): Jūsų, žinoma.

Džekas: Džiaugiuosi tai girdėdamas. Bent jau jus galiu nuspėti, panele Stabs.

Panelė Stabs: Ar kas nors kelia jums nerimą, pone Amarikai?

Džekas: Mano pjesė kelia man nerimą. Vakar visą naktį nemiegojau apie ją galvodamas.

Panelė Stabs: Be jokios abejonės, tai tikras šedevras. Ponas Edisonas tikrai taip mano.

Džekas: Taip, bet ką jis išmano apie meną? Po mano pasisekimo jam patinka viskas, ką parašau, jei tik primena paskutiniąją. Tiesiog jaučiu, kad jai kažko trūksta, ko net negaliu apsaityti. Žinote, jūs viena iš vos keleto žmonių, perskaičiusių šitą pjesę, su manim, Edisonu ir vienu ar dviem aktoriais, kuriems jis ją davė. Nenoriu girtis, bet tai galėtų būti geriausia, ką esu parašęs... Ir vis dėlto...

Panelė Stabs (*duodama jam susegtų lapų pluoštą*): Tai paskutinė scena, kaip ir prašėte. Vienas nuorašas jums, kitas – ponui Edisonui. Išsiųsiu pakeliui. (*Ji atsistoja ir ruošiasi eiti.*)

Džekas (*šiek tiek pasimetęs*): Kur jūs einate?

Panelė Stabs (*kantriai*): Pietauti. Kaip visada, kaip ir kiekvieną dieną, pone Amarikai.

Džekas: Tiesa... tiesa.

Panelė Stabs (*pasiziūri į laikrodį*): Jei nenorite vėluoti, ir pasirodyti nemandagus, sakyčiau, kad turėtumėte išvažiuoti per pusvalandį, pone Amarikai.

Džekas: Taip... (*niūriai nusijuokia; pradeda raustis kišenėse*): Juokinga. Būsiu pamiršęs adresą...

Panelė Stabs (*nusišypso, nenustebusi*): Užrašiau jūsų užrašų knygelėje. Paskutiniame puslapyje. (*Užsideda skrybėlaitę.*)

Džekas: Panele Stabs, jūsų sumanumas mane stebina. Bet kaip galėjote žinoti? Neprisimenu, kad būčiau jums minėjęs.

Panelė Stabs (*užsegdama rankinuko sagtį*): Pone Amarikai, jūs pats man pasakėte. Taip pat pridėjau žemėlapij su nuorodomis, kaip ten nusigauti. Spėjau, kad važiuosite automobiliu.

Džekas: Jūs apie viską pagalvojate, ar ne?

Panelė Stabs: Stengiuosi atlikti savo darbą, pone Amarikai, ir atlikti jį gerai.

Džekas: Vis dar nesuprantu... Nesvarbu. Tebūnie tai viena jūsų paslapčių.

(Jis nueina prie savo stalo. Ji pasisuka išeiti.)

Džekas: Panele Stabs!

Panelė Stabs: Taip?

Džekas: Nuoširdžiai manau, kad be jūsų prapulčiau.

Panelė Stabs (*į šalį, ironiškai*): Tai jau tikrai.

ANTRA SCENA

Barokiškas sodas. Senos skulptūros, pavyzdinčiai nušienauta veja, supama vešlios ir aukštos gyvatvorės, nuo kurios sode gana tamsu. Ant apvalaus stalelio patiekta arbata dviem asmenims: didžiulis arbatinys, puodeliai, padėklai su sumuštiniais, pyragaičiai ir vaisiais. Franė ir Džekas sėdi už stalelio. Franė pila arbatą.

Franė: Pieno ir medaus?

Džekas: Prašyčiau abiejų.

(Franė įpila pieno ir įdeda medaus į jo puodelį.)

Franė: Nepaprastai džiaugiuosi jus matydama už savo stalo, pone Amarikai. Turiu pasakyti, jog nė nesitikėjau, kad priimsite mano kvietimą. Esu tikra, kad tokioje užimtoje darbotvarkėje rasti laiko ne taip paprasta!

Džekas: Kai kurios dienos tikrai užimtose. Tada dažniausiai nė nepakylu nuo stalo, kol šalia neguli padori krūva atspausdintų lapų. Manychiau, tai rašytojo darbo esmė – iš veikliųjų laikotarpių išspausti kuo daugiau naudos.

Franė: Ir išlaukti neveikliuosius.

Džekas: Būtent.

Franė: O šis, kaip suprantu, iš pastarųjų?

Džekas: Bijau, kad taip. Bet nemanau, kad meną reikia skubinti. Pastarajai pjęsei parašyti sugaišau trejus metus.

Franė: „Pabaisų sodas“ buvo ištis nepaprastas darbas. Labai originalus, pilnas su niekuo nesupainiojamo poveikumo. Kaip ir naujoji jūsų pjesė.

Džekas (*šiek tiek sunerimęs*): Taip... Kaip jums pavyko apie ją sužinoti? Dar niekas nepateko viešumon, net prodiuseriai...

Franė: Turėtumėte labiau apgalvoti, kam ją duodate. Ponas Edisonas – neabejoju, kad jį pažįstate, mat jis tvirtina esąs artimas jūsų draugas – turėjo ją su savimi per vieną vakarėlį, ir maloniai leido man pasmalsauti. Tikiuosi, kad neprieštaraujate.

Džekas (*vėl nusiramindamas*): Brangusis Edisonas. Žinoma, neprieštarauju... Tiesą sakant, džiaugiuosi, kad ją perskaitėte. Galėsite pasakyti, ką manote. Pjesė visiškai nauja. Dar nesu dėl jos tikras. Tai veikiu juodraštis, nei užbaigtas darbas.

Franė: Man jį juodrašty nebuvo panašu.

Džekas: Nė atspausdintas nebūtų, jei ne mano sekretorė.

Franė: Jūsų sekretorė? Argi tai ne ekscentriška?

Džekas: Spėju, manote, kad tokia prabanga vargstantiems rašytojams netinka...

Franė: Tikrai ne. Bent jau ne puikiausiems ir talentingiausiems, o jūsų, pone Amarikai, nepavadinčiau vargančiu rašytoju.

Džekas: Tiesa ta, kad be panelės Stabs pražūčiau. Mano prasta atmintis. Ji rūpinasi mano dienotvarke, susitikimais, ir šiaip viskuo.

Franė: A! Taip ją ir įsivaizduoju. Bepalvė būtybė, blanki ir nuobodi, viena tų orių senmergių, ar ne?

Džekas: Na, kai dabar užsiminėte... Visada ją laikiau... (*susimąsto*) Nepaprastai darbščia, sumania darbuotoja.

Franė: Neabejoju. Vien kalbant apie ją galima nuvargti! Jei atvirai, pone Amarikai, drįstu sakyti, jog esate visiškai priklausomas nuo savo sekretorės.

Džekas: Na, tik ji viena tegali įskaityti mano rašyseną.

Franė: Vieną dieną galite susivokti esąs visiškoje jos valdžioje.

Džekas (*šypsodamasis*): Aš per daug atsargus. (*Gurkšteli arbatos ir apsižvalgo po sodą.*) Jūsų išskirtinis skonis.

Franė: Vargu ar nusipelnau tokių pagyrų.

Džekas: Nieko panašaus nesu matęs.

Franė: Norėčiau viską jums aprodyti. Galerijoje yra ginklų kolekcija. Turėtumėte ją pamatyti.

Džekas: Ginklų?

Franė: Daugiausia muškietų.

Džekas: Tik parodai, veikiausiai?

Franė: Man išties nepatiktų, jei tik dulkėtų be naudos. Reikia lavinti ranką, kad neprarastum jgūdžių.

Džekas (*šiek tiek nervingai*): Suprantama.

Franė: Pyrago?

Džekas (*atsigavęs*): Žinoma.

(*Franė atpjauna pyrago didžiuliu sidabrinu peiliu ir įdeda riekę į Džeko lėkštę.*)

Džekas: Jau seniai nematėme jūsų scenoje.

Franė: Laukiu išties nepaprastos pjesės.

Džekas: Išties nepaprasto personažo.

Franė: Atskleisiu jums tiesą, pone Amarikai. Man įkyrėjo vaidinti personažus. Personažus, sukurtus nykių, netalelingų rašytojų.

Džekas (*kiek neramiai*): Kam neįkyrėtų.

Franė: Nenorėčiau būti pakaitalas rašytojo vizijai. Noriu būti pati vizija. (*Pastato puodelį ant lėkštutės, mąsliai, rimtai.*) Nenoriu būti tuo, kam, žinau, lemta tapti nusivylimu kūrėjui. Nenoriu būti menkesnė to, ką jis turėjo galvoje, versija. Noriu būti būtent tai, ką jis sukūrė, ir dar daugiau.

Džekas: Tai rimta atsakomybė.

Franė: Ir turėtų būti. Bet laikas bėga, ir jaučiu, kaip viltis slysta iš pirštų.

Džekas: Na, jei leisite taip pasakyti, jūs vis dar labai jau...

Franė (*teatrališkai mosteli ranka, jį sustabdydama*): Niekada neminėkite moters amžiaus! Kad ir koks jis bebūtų, niekada nebus toks, kokio reikia.

(*Džekas nusijuokia, susižavėjęs.*)

Franė: Bet, žinoma, puikiam personažui reikia puikaus aktoriaus, neeilinio.

Džekas: Daugelis aktorių šiais laikais tenori pasirodyti. Jie nepasiruošę aukotis. Tačiau ką išties puikus aktorius galėtų padaryti dėl vaidmens?

Franė: Viską! Dėl išties *puikaus* vaidmens.

Džekas: Bijau, kad negaliu būti savo paties darbų teisėjas.

Franė: Jūsų pjesės nuostabios. O paskutinioji lengvai galėtų tapti jūsų kūrybos viršūne. Jai tereikia stiprios herojės.

Džekas: Na, bet Imodženos nepavadinsi silpna.

Franė: O, ji tiesiog žavinga. Labai miela. Bet ar to pakanka?

Džekas: Na...

Franė: Ar jai nereikėtų daugiau drąsos? Stipraus balso, įkvepiančios asmenybės?

Džekas: Man ji atrodo labai gyvybinga, labai tikroviška. Bent jau norėjau, kad tokia būtų.

Franė: Nejau tokia gyvybinga būtybė dirbtų sendaikčių parduotuvėje?

Džekas: Bet ji prisirišusi prie praeities. Jai patinka aiškintis daiktų istorijas, senų kilimų ir muzikinių dėžučių. Čia glūdi jos asmenybės grožis...

Franė: Ir vis dėlto ji nepalieka savo vyro.

Džekas: Ji jį myli.

Franė: O gal slapčia supranta esanti pernelyg didelė bailė, kad jį paliktų?

Džekas: Imodžena! Bailė?

Franė: Ak, pone Amarikai, neturiu nė menkiausio noro įžeisti jūsų heroję. Na, žinoma, ji įsiveržia į degantį namą gelbėti paveikslą... Bet...

(Trumpa tyla.)

Džekas: Manote, jai vertėjo jį palikti?

Franė: *Tai* būtų tikrai drąsu.

(Džekas susimąsto.)

Franė: Kažin, ar ją įkvėpė koks nors jūsų pažįstamas žmogus, tikra moteris iš kūno ir kraujo.

Džekas: Veikėjuose visada yra kažkas tikra, rašytojai suteikia jiems formą, išvaizdą, žodžius...

Franė: A! Žodžius... *(Cituoja.)* „Man mieliau būti dagiu gyvatvorėje, negu rože jo malonėje. Jei aš turėčiau dantis – tai kandžiočiau, jei turėčiau laisvę – tai daryčiau, kas man patinka. O tuo tarpu leisk man būti tokiam, koks esu, ir nesistenk manęs pakeisti.“ *(Mieguistai nusišypso.)* Šekspyriui dar ankstoka, ar ne?

(Jis žiūri į ją nustebintas, sudomintas.)

Džekas: Šekspyriui niekada ne per anksti. Ir ne per vėlu.

Franė: Visada norėjau žinoti, kas lemia veikėjų atsiradimą – tikrovė ar vaizduotė.

Džekas: Manychiau, viskas prasideda nuo vizijos. Vaizdo, išnyrančio sąmonės gelmėse, tartum lėtai pasirodančio scenoje.

Franė: Bet ar nebūtų jie *tikresni*, įtaigesni, jei ateitų iš tikrovės?

Džekas: Bijau, kad labiau pasikliauju vaizduotės galia. Ji niekada nenuvilia... Kitaip, nei tikrovė.

Franė: Ar taip sukūrėte ir Imodženą?

Džekas: Turiu pasakyti, kad tiesiog dievinu Imodženą. Ji gyviausia, tikriausia herojė, kokią esu sukūręs.

Franė: Turėtumėte būti atsargesnis, pone Amarikai. Beveik galima įtarti, kad savo veikėjais domitės labiau, nei tikrais žmonėmis.

Džekas: Bet net jei tai tiesa... Ar tai blogai? Veikėjai dažnai intriguoja mane labiau už tikrus žmones... ar tai, ką vadiname tikrais žmonėmis. Dažnai jie man atrodo net tikresni...

Franė (*šiek tiek šalčiau, susimąsčiusi, lyg pati sau*): Nes juos valdote? Nes už juos sprendžiate kiekvieną jų judesį, kiekvieną žingsnį ir mintį jų galvose, nes turite jiems absoliučią valdžią? Juk visi jie – vienokia ar kitokia jūsų paties versija.

Džekas (*sutrikęs*): Nesu tikras, ar...

Franė (*šypsodamasi*): Atleiskite man. Ką aš apie tai išmanau? Galiu tik spėlioti. Kas galėtų įminti paslaptį, kaip veikia rašytojo protas?

Džekas (*vėl nusiramindamas*): Ne taip jis jau skiriasi nuo paprasto žmogaus.

Franė: Jūs per daug kuklus. Esate vertas daugiau. Jūs – nuostabus menininkas.

Džekas: Manau, kad mane pervertinate.

Franė: Jūs, be abejonės, vienas puikiausių, daugiausia žadančių šių dienų autorių.

Džekas: Ar taip girdėjote?

Franė: Žinau, kad tai tiesa.

Džekas: Norėčiau būti toks tikras... Kartais bijau savo paties veikėjų, lyg jie bandytų tapti pernelyg nepriklausomi, pernelyg nenustygstantys gyventi savo gyvenimus.

Franė: Manychiau, autoriai dažnai gali pasidaryti įsąmūš. Tačiau visko suvaldyti juk negalite, ar ne? Nejau veikėjai patys geriau už autorių nežino, kas esantys?

Džekas (*neužtikrintai*): Tikriausiai...

Franė: Tiesą sakant, manau, kad viskas atvirkščiai. Veikėjai pasirenka rašytojus. O aktoriai turėtų pasirinkti veikėją – ir rašytoją.

Džekas (*muistydamasis kėdėje, neramiai*): Tikrai?

Franė: Pjesei tai suteiktų visai kitą prasmę. Bet kuriai pjesei.

Džekas: Na, aš... Jūsų dėka turėsiu daug ką apgalvoti. Ir apgalvosiu. (*Padedą servetėlę ant stalo, lyg ruošdamasis išeiti, išsiblaškęs.*) Viskas buvo nuostabu. O pyragas tiesiog nepaprastas. Nė nekalbant apie aplinką.

Franė (*nepakeldama akių nuo savo arbatos puodelio*): Žinote, pone Amarikai, manau, kad atsidūrėte gana sudėtingoje padėtyje.

Džekas (*sutrikęs*): Kodėl?

Franė: Tokie nuošalūs dvarai, kaip šis, turi savų privalumų.

Džekas: Neabejoju, kad daugybę.

Franė: Tam tikromis aplinkybėmis galite suprasti, kad jį palikti ne taip jau paprasta.

Džekas: Ši vieta dar ilgai liks mano prisiminimuose.

Franė: Ak, bet ne tik juose. *(Lėtai pastato puodelį ant lėkštutės.)* Žinote, rezidencija izoliuota iš visų pusių. Gyvatvorės dešimties pėdų aukščio. Visi vartai su spynomis. Visos jos užrakintos.

Džekas: Nesuprantu...

Franė: Kas žino, kas jums galėjo nutikti pakeliui į čia. Gal jūs niekad taip ir nepasiekėt kelionės tikslo. Gal niekad negėrėt čia arbatos ir aš jūsų šią popietę nė nemačiau. Gal tiesiog ėmėte ir pradingote. Nėra nieko, kas galėtų paliudyti priešingai. Niekas nė nežinojote, kad važiuojate į kaimą. Išskyrus, žinoma, jūsų sekretorę. Jūs viską besąlygiškai jai patikėjote. Ji turėjo atsiliepti, jei kas skambintų, paaiškinti, kur jūs esat. Ir paaiškinti. Aš tuo pasirūpinau. Jau sakiau, kad kada nors galite atsidurti visiškoje jos valdžioje. Taip ir atsitiko.

(Jis spokso į ją, apstulbęs ir šiek tiek išsigandęs.)

Džekas *(pagaliau ją atpažindamas)*: Panele Stabs?

Franė: Kai gerai pagalvoji... Išties galima sakyti, kad atsidūrėte sudėtingoje padėtyje.

Džekas *(priblokštas, pradeda mikčioti)*: Bet... Kaip jums pavyko būti ja... ir savimi, tuo pat metu?

Franė: Juk nemanote, kad puikiai aktovei tai iššūkis – nes aš ir esu puiki aktorė, kaip netrukus suprasite, pone Amariškai. Pilkas kostiumėlis. Akiniai. Kuklumas, nuolankumas. Būtent tai, ko tikėtumėtės iš sekretorės, ar ne?

Džekas: Aš... aš...

Franė *(nesiklausydama, gurkšnodama arbatą, ramiai)*: Rašytojai... Aš juos pažįstu. Bent jau jus. O jūs puikus pavyzdys. Bejėgiai kaip vaikai, beviltiškai trokštantys, kad juos priglaustų po sparnu, rūpintųsi, liaupsintų. Tiek laiko praleidau spausdindama jūsų žodžius. Žinau, kaip rašote. Tiek gaišaties, savigailos, tiek laiko iššvaistyta tam, ką vadinatė įkvėpimo paieškomis. Jau turėtumėte žinoti, kad taip tik apgaudinėjate save. Bet daugiau neiššvaistysite nė minutės. Į jūsų kabinetą tuojau bus atnešta rašomoji mašinėlė.

Džekas: Į... į kabinetą?

Franė: Kas begalėtų būti geriau? Jūsų nuosava darbo vieta, viskas, ko gali prireikti, ir įkvėpimo šaltinis jums pašonėj. Greitai suprasite, kad jūsų darbą tai paveiks taip, kaip nė įsivaizduoti negalėtumėte.

Džekas: Kokia, dėl Dievo meilės, iš to bus nauda?

Franė: Aišku, kokio. Parašysite pjesę.

Džekas *(bejėgiškai)*: Jau parašiau.

Franė: Parašysite geresnę.

Džekas *(įsipila arbatos taip, lyg tai būtų viskis, drebančiomis rankomis)*: Ir jūs norėsite vaidinti Imodženą? Ar tai dėl to, kad norite vaidinti Imodženą?

Franė: Nenoriu vaidinti Imodženos. Noriu *būti* Imodžena. Noriu, kad pjesė būtų verta įtaigaus personažo. Ne tos bejėgės, bespalvės būtybės, kurią buvote sukūrę anksčiau, tokios panašios į vargšę panelę Stabs, ir jus patį, bet tikrą, gyvą. Noriu, kad parašytumėte ją man.

Džekas: Bet ne taip rašomos pjesės... Jų neįmanoma prievarta išgauti, negalima įsakyti, kad būtų sukurtos!

Franė: Tik išties puikus rašytojas tai sugebėtų.

(Jis nutyla.)

Franė: Ar gerai jaučiatės? Atrodot išblyškęs.

Džekas *(jį išvėręs stalo krašto ir kėdės ranktūrio, lėtai, mąsliai)*: Ne... Tik... Išvydau viziją.

Franė: Tikrai?

Džekas: Taip... Kažką, artėjančią iš scenos gilumos, iš tamsos, žengiančią į rampų šviesą, kažkokią moterį.

(Jo žvilgsnis nutolęs, liquistas.)

Franė: Kokia ji? Kaip atrodo?

Džekas: Ji su šermuonėlių kailiniais.

Franė: Ir?

Džekas: Ir rankoje laiko cigaretę.

Franė: Ir?

Džekas *(nepakeldamas akių, lėtai)*: Ji pergalingai šypsosi, tokia šypsena, kurią jau esu matęs. Tokia, kaip jūsų.

(Jis lėtai pakyla nuo kėdės, bet užuot atsistojęs lėtai susmunka priešais Franę. Franė lėtai atsistoja, ir dabar jos figūra iškyla virš jo.)

Franė: Ar rašysite man, Džekai?

Džekas: Taip.

Franė: Jūs kai ką pamiršote.

Džekas: Taip, Franė.

Franė: Imodžena.

Džekas: Imodžena.